

વીર સંવત ૨૪૮૨, મહા સુદ ૨, રવિવાર

તા. ૨૩-૧-૧૯૬૬, ઢાળા-૨, ગાથા ૩, ૪ પ્રવચન નંબર-૬

‘દૌલતરામજી’ કૃત બીજી ઢાળા ચાલે છે. ત્રીજી ગાથા છે. છે ને ?

પુદ્ગલ નભ ધર્મ અધર્મ કાલ, ઇનતૈં ન્યારી હૈ જીવ ચાલ;

તાકોં ન જાન વિપરીત માન, કરિ કરૈ દેહમેં નિજ પિછાન. ૩.

છે ત્રીજી ગાથા ? ‘જીવતત્ત્વના વિષયમાં...’ મિથ્યાશ્રદ્ધા - ઊંધી માન્યતા. એ ઊંધી માન્યતા એ દુઃખરૂપ છે, વિપરીત શ્રદ્ધા એ દુઃખનું કારણ છે અને વિપરીત શ્રદ્ધા એ જ પરિભ્રમણનું મૂળિયું છે. સમજાય છે કાંઈ ? વિપરીત શ્રદ્ધા એ દુઃખરૂપ છે, અસત્યરૂપ છે, ભ્રમણાનું કારણ છે. એથી એને બતાવે છે કે, જીવમાં શું વિપરીતતા શ્રદ્ધા (છે) ? કે, પુદ્ગલ, આ જગતમાં શરીર, કર્મ આદિ બધા પુદ્ગલો છે. ઓલા ચિત્ર છે એમાં કર્યું હશે. ચિત્ર કો’કના હશે. અહીંનું એક પુસ્તક હતું ને ? ઇ કો’કે લીધું લાગે છે. અહીંનું એક ચિત્રવાળું પુસ્તક હતું. ઇ અહીંનું પુસ્તક છે, ઇ કો’કે પરમ દિ’ લીધું છે. દરિયામાં ગયું. અહીંનું પુસ્તક છે ને એક ? ઇ. મારે જોઈતું નથી ઇ તો અહીંનું એક

પુસ્તક હતું ઇ ક્યાં છે ? એમ. લઈ ગયું હતું, કો’કે લીધું હશે. એમાં ચિત્ર છે, જુઓ ! ચિત્ર એમાં છે ને ? પુદ્ગલ. જુઓ ! ચિત્ર છે એમાં પુદ્ગલ. ઓલું માથે લખ્યું છે ને ? ઇ. શું કહેવાય ?

(ગ્રામોફોન) ગુજરાતી શબ્દ કહો ને. વાજું ! જુઓ ! માથે વાજું છે. છે ને ? ઇ પુદ્ગલ છે. એમ બતાવવામાં આશય શું છે ? કે, આ અવાજ આદિ પુદ્ગલ છે. અવાજ ને ઇ નીકળે છે ઇ પુદ્ગલ છે, ઇ આત્મા નહિ. આત્માથી અવાજ નીકળતો નથી. ભાષા એ પુદ્ગલ છે, જડ છે, એમ કહ્યું છે. જોયું ?

‘ધર્મ...’ જુઓ ! એમાં ધર્મમાં માછલું કર્યું છે. ચિત્રમાં પાણીમાં માછલું ચાલે છે એમાં પાણી નિમિત્ત છે. એમ ધર્માસ્તિકાય જડ, ચૈતન્ય ગતિ કરે તેમાં નિમિત્ત છે. અધર્માસ્તિ છે. જુઓ ! અંદર ઝાડની નીચે આદમી બેઠો છે. ઝાડની નીચે. ભગવાન તીર્થંકરે જોયેલો અધર્માસ્તિકાય એક પદાર્થ છે કે, જે જડ અને ચૈતન્ય ગતિ કરતા થંભે એને એ સ્થિર (થવામાં) નિમિત્ત કહેવાય છે. જેમ ચાલતા પંથીને ઝાડ નિમિત્ત છે એવું એક અધર્માસ્તિકાય નામનું તત્ત્વ છે.

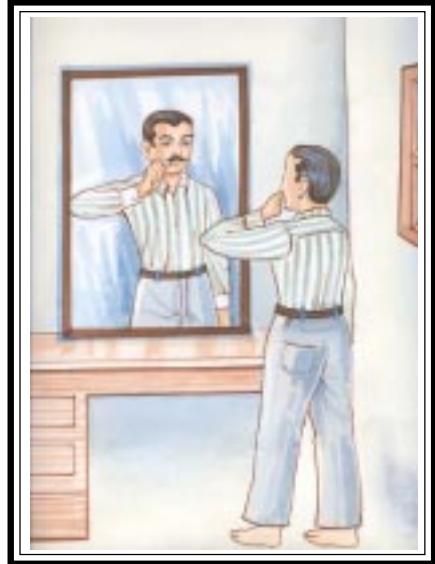
પછી જુઓ અંદર ઓલો આખો લોક વર્ણવ્યો છે અને ઓલું ઘડિયાળ કર્યું છે. ઇ ઘડિયાળ એ કાળ. કાળચક્ર છે. એ દ્રવ્ય છે. જુઓ ! ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળ. આકાશ ઓલો આખો લોકો વર્ણવ્યો છે ને અંદર એની આસપાસનું બધું આકાશ છે. એ પાંચ અજીવ દ્રવ્ય છે. જીવ તો ત્રિકાળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. જીવની ચાલ.. અંદર ચાલ આવ્યું હતું ને ? ‘ઇન્ટેલિજેન્સી હૈ જીવ ચાલ;...’ આ શરીર, ભાષા, કર્મ એનાથી જીવની ચાલ જુદી છે. એ તો જાણનાર-દેખનાર છે. એનો સ્વભાવ જાણવા-દેખવાનો (છે) અને એની પર્યાય નામ પરિણમન પણ જાણવા-દેખવાની પર્યાય છે એને આત્મા કહીએ. સમજાય છે કાંઈ ? એમ આત્મા જાણનાર ત્રિકાળ સ્વભાવ અને વર્તમાન પરિણમન, એની ચાલ-ગતિ-પરિણમવું એવો એનો જાણવું-દેખવું સ્વભાવ છે. એવો આત્માને ન માનતા, આત્મા પાંચ દ્રવ્યથી ભિન્ન જેની ચાલ છે. જાણવું-દેખવું અને જાણવા-દેખવાની પર્યાય એવી એની ગતિ (અર્થાત્) સ્વભાવ, પાંચ દ્રવ્યથી તદ્દન જુદો (છે).

શરીર, કર્મ, વાણી આદિથી તદ્દન એની-જીવની ચાલ જુદી છે. એમ ન માનતા.. કહ્યું છે ને ? ‘તાકોં ન જાન વિપરીત માન,...’ ઇ પુદ્ગલાદિ દ્રવ્યથી જુદો (છે) પણ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ એ આત્માના સ્વભાવની યથાર્થ શ્રદ્ધા નથી કરતો. ઇ શરીર ને કર્મ ને ભાષા ને એ બધું હું છું. આ આત્મા અંદર જાણનાર-દેખનાર અને જાણવા-દેખવાની

દશા એ જ આત્મા છે. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ એ આસ્રવમાં જાશે. દયા, દાન, કામ, ક્રોધના શુભાશુભભાવ એ આસ્રવતત્ત્વમાં જશે. આ બધું કર્મ, ભાષા એ બધું અજીવતત્ત્વમાં જાય છે. એનાથી ભગવાનઆત્મા જાણનાર-દેખનાર જેના પરિણામ અને સ્વભાવ, એને એમ ન માનતા એને આ શરીર, વાણી, મનની ક્રિયાવાળો અને એ ક્રિયા આત્મા કરે એમ માનવું એ જીવમાં મિથ્યાદૃષ્ટિની શ્રદ્ધા મિથ્યા છે.

મિથ્યાદૃષ્ટિ આત્માના સ્વભાવની યથાર્થ શ્રદ્ધા નથી કરતો. ‘અજ્ઞાનવશ ઊલટું માનીને...’ છે ને એમાં ? ‘વિપરીત માન કરિ...’ મૂળ પાઠમાં એમ છે. ઊલટું માની કરીને ‘શરીર છે તે જ હું છું,...’ સમજાણું કાંઈ ? ઔલા ચિત્રમાં કર્યું છે, જુઓ ! ચૈતન્ય અને શરીર બે બતાવ્યા છે. ચૈતન્ય તો અરૂપી જ્ઞાનઘન જાણનાર-દેખનાર એના પરિણામ એ ચૈતન્ય છે. ઓલું શરીર બતાવ્યું છે ઇ પુદ્ગલ શરીર બતાવ્યું છે. શરીર જુદું અને ચૈતન્ય જુદો. બે ન માનતા શરીર તે હું, શરીરની પર્યાય (તે હું). આનેય પર્યાય કહેવાય છે, નહિ ? અને એની થતી જે પર્યાય-હાલત એ હું એમ જીવની ભિન્ન ચાલને – જાણવા-દેખવાને ન માનતા આને આત્મા માને છે એ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ દુઃખના ભાવને સેવે છે, પરિભ્રમણના કારણને કરે છે અને વર્તમાન દુઃખસ્વરૂપ જે મિથ્યાત્વભાવ તે ઉત્પન્ન કરે છે.

જુઓ ! એક દાખલો આમાં આપ્યો છે. આપણે ઘણીવાર ઓલા અરીસાનો દાખલો આપીએ છીએ ને સવારમાં ? એ હું છું, એ હું આ રહ્યો, હું આ રહ્યો. લખ્યું છે એમાં ? જુઓ ! ઓલા ચિત્રમાં છે. જુઓ ! સ્પષ્ટ દાખલો આપીએ છીએ. આણે પહેલાથી કર્યું હોય તો શી ખબર ? પણ હું તો દાખલો આપું છું. જુઓ ! આ અરીસો. અરીસામાં દેખાય છે, જુઓ ! અરીસામાં મૂછ આમ કરીને આમ જોવે છે. આ હું છું. સવારમાં જોવે છે ને મોઢાને ? આમ કરે, આમ કરે ને ટીલા કરે ને ટપકા કરે. ઇ અંદર જે વસ્તુ દેખાય ઇ

તો પુદ્ગલ છે, જડ છે. આ શરીર એ જડ છે પણ બેયને પોતાનું માને છે કે આ બધી ક્રિયા મારી અને આ હું. એ જીવના વિષયમાં એની મોટી મિથ્યાદષ્ટિની ભૂલ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? જુઓ ! કર્યું છે માળાએ, હોં ! આ તો પહેલાથી છપાણું હશે ને ? આ તો અહીંનું દિગંબરનું છે, હોં ! આપણે તો દાખલો ઘણીવાર (આપીએ છીએ) એવો દાખલો આપ્યો છે આણે. ‘દર્પણ મેં પ્રતિબિંબ કો અપના હી સ્વરૂપ સમજતા હૈ.’ લખ્યું છે અંદર, હોં ! તમે તો વાંચ્યું જ ક્યાં છે ?

આ ભગવાનઆત્મા તો જાણનાર-દેખનાર ત્રિકાળી જ્ઞાનસ્વભાવી વસ્તુ છે અને એની ચાલ નામ વર્તમાન પરિણામ પણ એના જ્ઞાનના, દર્શનના જ પરિણામ તે આત્મા છે. એમ જીવને ન માનતા એ જીવને શરીરની ક્રિયાવાળો, ભાષાવાળો, બોલનારો, એ કર્મ(ને) – જડને બાંધનારો (માને છે). સમજાય છે કાંઈ ? એમ જીવને માનવો એ જીવતત્ત્વમાં મિથ્યાદષ્ટિની મોટી ભૂલ છે. આહા...હા...! કહો, આ તો હજી પહેલાની વાત (છે). જીવતત્ત્વની શ્રદ્ધાની વાત છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘ઊલટું માનીને શરીર છે તે જ હું, શરીરના કાર્ય હું કરી શકું છું,...’ હાથ હલાવવા, બોલવું, આમ પડખું ફેરવવું, આ કરવું ઇ મારાથી થાય છે. એમ માનનારો શરીરને જ આત્મા માને છે. કહો, બરાબર હશે આ વાત ? કોણ ફેરવતું હશે આ શરીરને આમથી આમ પડખું ? હૈં ? આ ટાંગો ઊંચો કોણ કરતું હશે ? આ ટાંગો તો જડ, માટી છે. અંદર જાણનાર આત્મા તો જ્ઞાનચાલવાળો છે. જાણનાર.. જાણનાર.. જાણનાર... તે વખતે દેહમાં જેવી ક્રિયા થાય એવો એ જાણનાર આત્મા છે. જાણનાર છે, એ ક્રિયાનો કરનાર નથી. પણ એ શરીરની ક્રિયા ટાંગા ફેરવ્યા, આમ કર્યું, આમ કર્યું, આમ કર્યું, ખાતી વખતે પણ જીભ આમ ફેરવે, આમ (કરે) એ બધી ક્રિયા શરીરની પર્યાય જડની અવસ્થા છે. એને અજ્ઞાની મૂઢ જીવતત્ત્વને જુદું ન માનતા એ જ ક્રિયાનો કરનાર એમ માને છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

‘મારી ઇચ્છાનુસાર શરીરની વ્યવસ્થા રાખી શકું છું...’ એટલે ? બરાબર પથ્ય આહાર લઉં છું, દૂધ બરાબર પીઉં છું, ઓષડ બરાબર લઉં છું, સવારમાં ખાતી વખતે પણ થોડું હિંગાષ્ટક બરાબર લઉં છું અને ચાવી ચાવીને ખાઉં છું (કારણ કે) પેટમાં દાંત નથી. માટે શરીરની સ્વચ્છતા રાખવાનો મારો અધિકાર છે. આ કારણે હું શરીરની

સ્વચ્છતા રાખી શકું છું. ઇ મૂઢ જીવ છે. ઇ શરીરની એ રીતની દશા રહેવી એ જડને કારણે છે, આત્માને કારણે નહિ. આત્માની ચાલ તો જુદી છે, એમ અહીંયાં કહ્યું ને ? શું કીધું ? જુઓને ! જુદી ચાલ છે, એમ કીધું. જીવ ચાલ. ‘ઇનતૈં ન્યારી હૈ જીવ ચાલ;...’ સમજાણું ? કોનાથી (ન્યારી છે) ? આ બધા પરમાણુ, કર્મ, શરીર, વાણી, દાળ, ભાત, શાક, પૈસા બધી ચીજો એનાથી તો (જીવ) જુદી ચીજ છે અને જુદી ચીજ જુદીની પર્યાયને પોતાની માને તો એને જુદી ચીજની શ્રદ્ધા નથી. હું આત્મા છું એવી એને માન્યતાને ખબર નથી. મૂઢ પોતાના જીવના સ્વભાવને જ ભૂલી ગયો છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, ‘મારી ઇચ્છાનુસાર શરીરની વ્યવસ્થા રાખી શકું છું...’ જુઓ ! હમણાં ખોરાક મૂકી દીધો છે. કારણ કે સરખી વ્યવસ્થા (રહે). હંમેશાં શેર-બે શેર દૂધ પીઉં. બે શેર સવારે, બે શેર સાંજે એટલે શરીરની અવસ્થા એ રાખી રખાય છે. ન આવડે ઇ ન આવડે. એમ અજ્ઞાની મૂઢ માને છે. મૂઢ જીવ મિથ્યાદષ્ટિ જીવના સ્વભાવને ન જાણતો પરના વિકારી દશા, શરીરની અવસ્થાને મારાથી રહે છે અને હું ધ્યાન રાખું માટે શરીર આવું રહે છે. ભાઈ ! ધૂળમાં આરોગ્ય એના ઘરે રહી ગયું. એ તો શરીરનો જે પરમાણુનો પુદ્ગલ છે, આ પુદ્ગલ છે એનાથી જીવની ન્યારી ચાલ કીધી. એની ચાલ - એ ચાલે છે, એની પર્યાય તો એનાથી ચાલે છે. આત્માથી એ ચાલે છે, આત્મા નીરોગ રાખી શકે, આત્મ સરોગ કરી શકે, આત્મા વાળ તોડી શકે, આત્મા હાથ આમ આમ કરી શકે, આત્મા બોલી શકે, આત્મા જીભ ફેરવી શકે - ત્રણકાળમાં નહિ. શું છે ? ઇ તો જડની પર્યાય થાય છે. આત્મા તો જાણે છે કે આ થાય છે.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ...નો અર્થ શો ? વાત શું કીધી ? જુઓ ! ‘ઇનતૈં ન્યારી હૈ જીવ ચાલ;...’ જેટલા પુદ્ગલની પર્યાય વર્તમાન વર્તે એનાથી ભગવાનઆત્મા તદ્દન જુદો છે. એમ ન માનતા એ બધી ક્રિયાનો હું કરનાર છું. એમ માનનાર જીવની દષ્ટિ વિપરીત છે, મિથ્યાત્વ છે, અસત્ય છે, દુઃખરૂપ છે, પરિભ્રમણનું કારણ છે. ચોરાશીના અવતારના પરિભ્રમણનું એ મિથ્યાશ્રદ્ધા કારણ છે. ઓહો..હો...! કહો, સમજાય છે

કાંઈ ?

‘એમ શરીરને જ આત્મા માને છે.’ એટલે કોઈપણ રીતે શરીરની, વાણીની દશા એ મારું જ કામ છે, એ હું છું. મારું ચૈતન્ય ભિન્ન જ્ઞાનાનંદ છે એમ ન માનતા આને જ આત્મા માને છે. આ રીતે, હોં ! હું કરી શકું અથવા મારા અસ્તિત્વમાં – હોવાપણામાં એ ચીજ છે. તેથી એ મારા હોવાપણામાં એ હોવાથી હું એનો અધિકારી છે, વ્યવસ્થિત કરી શકું છું. કહો, સમજાણું ? કેટલાક માણસ એવા હોય ને કે આમ હળવે હળવે ચાલે (કેમકે) ડુંટીએ થડાકો ન લાગે. હૈં ? આ બધા જોયેલા. આ બધા નામ-ધામની બધી ખબર છે. એક વૃદ્ધ હતો તે બહુ હળવે હળવે કેમ ચાલે છે ? (તો એણે કહ્યું) હળવે હળવે ચાલીએ તો ડુંટીએ થડાકો ન લાગે અને શ્વાસ ઓછા રહે તો આયુષ્ય વધે. એ..ઇ...! મૂઢ છે, કીધું આવા ને આવા. અક્કલના બારદાન જેવા ગામેગામ ભર્યા હોય. સમજાણું કાંઈ ? આમ કહેવાય પાછા બહારના હોશિયાર માણસ કહેવાય, અમે આવા છીએ. હળવે હળવે (ચાલીએ), શ્વાસ ઝાઝા આવી જાય તો આયુષ્ય ઓછું થઈ જાય. શ્વાસ થોડા હળવે હળવે ઝાઝા લઈએ, થોડા લઈએ તો શ્વાસ વધી જાય. એમ શરીરની અવસ્થાને આત્મા રાખી શકે (એમ માને છે). ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- રાખી શકે.

ઉત્તર :- એની સામું તો દાખલો આપ્યો. અહીં શું કહે છે ? જુઓને !

પુદ્ગલ નભ ધર્મ અધર્મ કાલ, ઇનર્તે ન્યારી હૈ જીવ ચાલ;

તાકોં ન જાન વિપરીત માન, કરિ કરૈ દેહમેં નિજ પિછાન.

એમ કરિ. માન અને કરિ ભેગું લેવું છે. આમ શબ્દમાં માન આમ લાવવો. ‘તાકોં ન જાન વિપરીત માન, માન કરિ કરૈ દેહમેં નિજ પિછાન.’ વિપરીત માનીને દેહમાં હું છું, શરીર હું, વાણી હું એમ અજ્ઞાની મૂઢ અનાદિનો આત્માને ન ઓળખતા પરને પોતાનું (માને છે). કારણ કે અસ્તિત્વ પોતે જ્ઞાનસ્વરૂપ કોણ છે એની ખબર નથી. એટલે ક્યાંક એનું અસ્તિત્વ – હોવાપણાનો સ્વીકાર કરવો પડે. આ ઇન્દ્રિયથી જ્ઞાન કરે એટલે આ બધું, આ બધું, આ બધું (હું કરું છું). એમ મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની ભલે જૈન નામ ધરાવનારો હોય, સામાયિક ને પોસા આદિ ક્રિયા કરનારો હોય પણ

આ રીતે શરીરની ક્રિયા આમ થાય)... ભાઈ ! એ શરીરની ક્રિયા મેં કરી, આમ કરીને.., કહે છે કે, એ મૂઢ છે. એ શરીરને જ આત્મા માને છે. સમજાણું આમાં ?

અનાદિથી જીવની ચાલ જ પાંચ દ્રવ્યથી જુદી છે. છે ? પુસ્તક છે ? ત્યાં બોર્ડિંગમાં પણ નથી ? ખબર નથી અહીં વંચાય છે, બધા ત્યાંથી લાવવા હતા ને પહેલા. હવે કાલે ક્યાં...? કાલે તો સોમવાર છે. સોમવારે રજા છે ? કહો, સમજાણું કાંઈ ? જ્યારે અહીં સવારમાં આવું ચાલે છે ત્યાં સુધી સવારે આવનારે ત્યાંથી લેતા આવવા. અહીં કેટલાક પૂરા કરે ? ત્યાં પડ્યા હોય ઇ ત્યાં સંઘરવા હોય ? કહો, સમજાણું આમાં ?

‘દેહમેં નિજ પિછાન.’ પુદ્ગલમાં પોતાની પિછાન કરે છે. અહીં શું કરવા ઇ લીધું છે ? ઓલા ચાર તો અરૂપી છે ને ! ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશ અને કાળ અરૂપી (છે) એટલે એમાં તો એની નજર પડે નહિ. આ નજર પડે આ શરીરમાં. આ શરીરની સ્વચ્છતા ને આ રાખીએ ને આ કરીએ ને આ કર્યું, મેં કર્યું, ઢીકણું કર્યું. ભઈ ! આપણે રાખ્યા શરીર રહે અને ટાળ્યા ટળે, એમ માણસ વાતું કરે. બાયડી પણ એવી હોય સરખી. આપણે ખાવા-પીવામાં ધ્યાન રાખીએ તો શરીર નિરોગ રહે અને આ અત્યાર સુધી ફલાણાને નિરોગ શરીર રહ્યું છે (કેમકે) એની જાળવણી બહુ સારી હતી. ભાઈ ! ઇ બરાબર હશે ? તમારી બાનું બહુ શરીર છે, જુઓ ! આટલે વર્ષે પણ. છે ? ઇ આવડતું હશે માટે ને ?

મુમુક્ષુ :- કામ કરે છે.

ઉત્તર :- ધૂળમાંય કામ કરે માટે નથી. કામ કરે એ તો રાગ કર્યો, બીજું કર્યું શું એણે ? ઢસરડા કર્યા છે, ભેંસુંના ને છાણના ? ઇ તો જડની ક્રિયા છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- કહો, ઠીક ! આ એની માનું ઉઘાડું કરે છે. એ વાત પણ ખોટી છે. કામ એટલે શું ? એ તો અંદર રાગ ને દ્વેષ કરે છે. દેહની ક્રિયા જે થાય એનાથી અહીં શરીરમાં ભૂખ લાગતી હશે ? સમજાણું કાંઈ ? આ પણ માણસ બોલે છે, ભઈ ! સવારમાં ઊઠીને દસ શેર દળી નાખવું, ભૂખ લાગે. એમ કરીને સાસુએ વહુને કામ સોંપવું હોય ને (એટલે) અંદર લલચાવે. શરીર આમ થાય, સવારે વહેલા ચાર

વાગે ઉઠી દસ શેર દળી નાખીએ. ચણાની દાળ દળે તો અંદર બહુ કસ રહે. ... કરીએ તો બહુ આ બધું સાંભળેલું છે, હોં ! એકે એક વાત. હેં ? આપણે ક્યાં કરી લીધું છે ? પણ આ તો સાંભળેલી હોય કે, લોકો આમ બોલે છે. બોલતા હોય. સાસુ વહુને કહે, વહેલા ઉઠીએ બા, વહેલા ઉઠીએ, શરીર ઓલું રહે, આખી રાત (સૂતા હોઈએ એટલે) વહેલા દસ શેર ઘઉં દળી નાખીએ. એટલે કામ પણ થાય અને શરીર સારું રહે.

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- ધૂળમાંય એને લઈને થાય નહિ. બેય જણા મૂઢ છે, એમ અહીં તો કહે છે. દુનિયાની ઘણી બધી વાતું સાંભળી હોય ને ? અમે તો અનેક પ્રકારની (સાંભળી છે). તમે તો બધા નાચ્યા, અહીં તો આપણે તો નાચને જોયો છે. કેવા નાચે છે ? માળા ! કેટલી વાતું પણ અંદર ભ્રમણા કરાવે ! આહા..હા...! એ જ અહીં કહે છે, જુઓ !

કોઈ રીતે વિપરીત માની કરિને, એમ કહે છે. ‘કરૈ દેહમેં નિજ પિછાન.’ કારણ કે દેહ દેખાય છે. એટલે દેહ, વાણી, અંદર કર્મ આદિ બધા કાર્ય મારા છે અને એ બધા કામ આપણે કરીએ એ તો આપણી ફરજ છે ને ! એમ કરીને જીવની જાત જ્ઞાનાનંદ જાણનાર-દેખનાર છે એના હોવાપણાને માનતો નથી. મૂઢ મિથ્યાદર્શનને સેવે છે. ભાઈ ! આ પોસા, સામાયિક કરનારા પણ જો આમ માને તો એ મિથ્યાદષ્ટિ ને મૂઢ છે એમ કહે છે. એને પોસા ને સામાયિક નથી, એમ કહે છે. ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- મિથ્યાદર્શન?

ઉત્તર :- મિથ્યાદર્શન એટલે અસત્ય માન્યતા, જૂઠી માન્યતા. તેથી ત્રણ બોલ વર્ણવ્યા. અસત્ય માન્યતા એટલે કે દુઃખનું કારણ એટલે કે દુઃખરૂપ અને પરિભ્રમણનું કારણ. આવ્યું હતું ને માથે ? ભાઈ ! ભ્રમત. નહિ ? એમાંથી બધું કહ્યું છે. ‘ભ્રમત ભરત દુઃખ જન્મ મરણ.’ એક તો ભ્રમણા કરે છે એથી ચાર ગતિમાં ભ્રમશે અને પોતે દુઃખરૂપ છે અને દુઃખનું કારણ છે. મિથ્યાશ્રદ્ધા એ જ મહાન પાપ છે. એ પાપનો ત્યાગ ન કરે ત્યાં સુધી બીજી કોઈ ચીજનો ત્યાગ, અંદર રાગનો ત્યાગ થઈ શકે

નહિ. ત્રણ (ગાથા) થઈ, ત્રણ. (હવે) ચાર.

મિથ્યાદષ્ટિનો શરીર અને પરવસ્તુઓ ઉપર વિચાર
 મૈં સુખી દુખી મૈં રંકરાવ, મેરે ધન ગૃહ ગોધન પ્રભાવ;
 મેરે સુતતિય મૈં સબલ દીન, બેરૂપ સુભગ મૂરખ પ્રવીન. ૪.

અન્વયાર્થ :- [મિથ્યાદષ્ટિ જીવ મિથ્યાદર્શનના કારણથી માને છે કે] (મૈં) હું (સુખી) સુખી, (દુખી) દુઃખી, (રંક) ગરીબ, (રાવ) રાજા છું, (મેરે) મારાં (ધન) રૂપિયા-પૈસા વગેરે (ગૃહ) ઘર (ગોધન) ગાય, ભેંસ આદિ (પ્રભાવ) મોટાઈ [છે; વળી] (મેરે સુત) મારાં સંતાન તથા (તિય) મારી સ્ત્રી છે; (મૈં) હું (સબલ) બળવાન, (દીન) નિર્બળ, (બેરૂપ) કુરૂપ, (સુભગ) સુંદર, (મૂરખ) મૂર્ખ અને (પ્રવીન) ચતુર છું.

ભાવાર્થ :- (૧) જીવ તત્ત્વની ભૂલ:- જીવ તો ત્રિકાળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે તેને અજ્ઞાની જીવ જાણતો નથી. અને જે શરીર તે હું જ છું, શરીરના કાર્ય હું કરી શકું છું, શરીર સ્વસ્થ હોય તો મને લાભ થાય, બાહ્ય અનુકૂળ સંયોગથી હું સુખી અને પ્રતિકૂળ સંયોગથી હું નિર્ધન, હું ધનવાન, હું બળવાન, હું નિર્બળ, હું મનુષ્ય, હું કુરૂપ, હું સુંદર-એમ માને છે, શરીર આશ્રિત ઉપદેશ અને ઉપવાસાદિ ક્રિયાઓમાં પોતાપણું માને છે એ વગેરે* મિથ્યા અભિપ્રાયવડે જે પોતાના પરિણામ નથી પણ બધાય પર પદાર્થના જ પરિણામ છે તેને આત્માના પરિણામ માને છે તે જીવતત્ત્વની ભૂલ છે. ૪.

* શરીર વગેરે જે પદાર્થ દેખવામાં આવે છે તે આત્માથી ત્રિકાળ જુદાં છે, તા પદાર્થોના છીક રહેવાથી કે બગડવાથી આત્માનું તો કાંઈ ઠીક થતું નથી તેમ જ બગડતું નથી. પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ એનાથી ઊલટું માને છે.

‘મિથ્યાદષ્ટિનો શરીર અને પરવસ્તુઓ ઉપર વિચાર.’ છે એમાં ?

મैं सुभी दुभी मैं रंकराव, मेरे धन गृह गोधन प्रभाव;

मेरे सुततिय मैं सबल दीन, बेइप सुभग भूरभ प्रवीन. ४.

દેખો ! એના દાખલા પણ આપ્યા છે અંદર, હોં ! એક બાયડી છે અને એક

જુવાન આમ કોટ પહેરી,
સરખા બટન અહીંથી અહીં
સુધી છે ને ? જુઓને અંદર
છે. એના ખીસામાં હાથ,
બાયડી જોડે ઊભી છે, ઓલી
છોકરી છે, ગમે ઇ, આમ
હાથ ઝાલ્યો છે. ઓહો...!
મારી બાયડી છે.

‘મિથ્યાદષ્ટિ જીવ
મિથ્યાદર્શનના કારણથી..’
ઊંઘી માન્યતા મિથ્યાશલ્યને

કારણે ‘હું સુખી...’ દેખો, લ્યો ! આમ કોટ-બોટ સરખો પહેર્યો હોય, શરીર નિરોગ
હોય, આમ નીકળે, સાંજે ખાય-પીને ફરવા નીકળે. કલાક-બે કલાક નવરાશ હોય
ને બાયડી સાથે હોય ને છોકરો-છોકરી સાથે હોય. હિલોળા મારતો હોય અજ્ઞાનના !
મિથ્યાશ્રદ્ધા-માન્યતા કરી અને હું સુખી (હું) એ માનનાર મૂઢ જીવ છે, કહે છે. કહો,
ભાઈ ! અમે સુખી છીએ. સુખીની વ્યાખ્યા શું ? સુખીનું સ્વરૂપ શું ? સુખ તો
આત્માના આનંદમાં છે. આત્માના આનંદમાં સુખ છે. એ મિથ્યાશ્રદ્ધા, જ્ઞાન કાઢી
નાખ ત્યારે આત્માનો આનંદ આવે એમાં આનંદ છે અને બહારના સંયોગોમાં હું
સુખી છું, એ માનનાર જીવતત્ત્વને ભૂલે છે. લ્યો ! એ મિથ્યાદષ્ટિ શરીરને અને પરવસ્તુને
પોતાની માને છે. આ બધી સમજવા જેવી વાત (છે). વાંચ્યું છે તમે કોઈ દિ’ ?
ભાઈ !

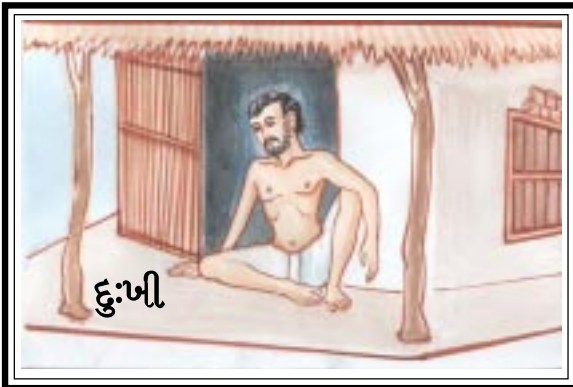
‘હું સુખી,...’ જુઓ ! આમ કોટ-બોટ, પાટલુન બરાબર (પહેર્યા હોય), સરખી

મોટર-બોટર નહિ હોય નહિતર એમાં રાખે. આ બધું નાખ્યું છે તો ઘણું, હોં ! જુઓ ! આ બધું. મકાન ને મકાનના ઓલા હોય છે ને ? ચોસલા. મકાન સારા બનાવ્યા હોય ને ? આમ ચોસલાવાળા. છે ને ? માથે જાળી. એને માથે ઘણા બધા દાખલાઓ અંદર આપ્યા છે. હેં ? તિજોરી કરી છે. હં.. એમ. જુઓ ! આ બધા મકાનો ને બધા પડ્યા હોય, ફર્નીચર. ચારે કોર સુંવાળા બધા.. સમજ્યા ને ? લાકડા સુંવાળા કર્યા હોય, પાલીસ.. પાલીસ. આ દાદરામાં લાકડા પાથર્યા હોય ને લૂગડાં આમ પાથર્યા હોય ને આમ આવે ને ? ખુરશીઓ. અમે સુખી છીએ, બધી રીતે સુખી છીએ. હામ, દામ ને ઠામ છે અમારે. હામ-અમારે રળવાનો પુરુષાર્થ પણ છે, દામ-પૈસા પણ છે, ઠામ-ઘર, મકાન ને વખાર ને ઘર પણ છે. મૂરખ છો, કહે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

‘મैं સુખી,...’ એમ માનનાર જીવને ભૂલી ગયો. હું એક આનંદકંઠ જ્ઞાનસ્વરૂપ છું એવા જીવને ભૂલી બહારની સામગ્રીથી સુખી માને છે ઈ મિથ્યાદષ્ટિના લક્ષણ છે. મैं ‘દુઃખી,...’ અરે...! મારા જેવો કોઈ દુઃખી નથી, હોં ! બીજા બધા નિરોગી ફરે, એંસી-એંસી વર્ષના શરીર અને આ મને પચાસ વર્ષે રોગ આવ્યો. મહાદુઃખી છું, બાપા ! બહુ દુઃખી છું. મને કોઈ સંભાળ કરનાર ન મળે. ઘરે છોકરા ન મળે, બે છોકરા રળવા ગયા, બાયડી ઠીક નહિ. દુઃખી... દુઃખી.. (છું). મૂઢ છો. ભાઈ ! ભગવાન ! તું તો જાણનાર-દેખનાર આત્મા છો અને આ સંયોગી ચીજ ને પ્રતિકૂળતામાં મને દુઃખ થાય એમ માને છો (તો) મિથ્યાદષ્ટિ મૂઢ અસત્ય શ્રદ્ધાને સેવે છે અને

અસત્ય દુઃખના ભાવને સેવે અને દુઃખના કારણને સેવતા દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે અને પરિભ્રમણનું કારણ કરે છે. કહો, સમજાણું ?

મैं ‘રંક, ગરીબ...’ અમે તો ભઈ ગરીબ માણસ છીએ. પાંચ પૈસાચ મળતા નથી. જુઓ ! એમાં લખ્યું છે, હોં ! જુઓ ! ગરીબ લખ્યું, ગરીબ

લખ્યું છે અંદર, જુઓ ! ગરીબ માણસ. હું ગરીબ છું. શી રીતે ? પૈસાએ ? કે, ના. શરીરે, બાયડી, છોકરા ને બધી પ્રતિકૂળતા (છે) એટલે ગરીબ ગરીબ છું. મૂઢ છો, માળા ! બહારની સામગ્રી ઓછી એમાં ગરીબતા ક્યાં આવી ગઈ ? મહા તવંગર જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ સંપદાનો ધણી આત્મા, એ બહારની પ્રતિકૂળતાની સામગ્રીએ ગરીબ માને (તો) મિથ્યાદષ્ટિ મૂઢ જીવ છે, કહે છે. એને આત્માની શ્રદ્ધાની ખબર નથી. આહા..હા...! ભારે વાત આકરી, ભાઈ ! આવી વાતું માણસને સાંભળવી કઠણ પડે. ઓલું (તો) લોકો (એમ કહે), આમ કરો, આમ કરો, આમ કરો, આમ કરો. કરે નહિ (કાંઈ), એક રજકણ ફેરવી શકે નહિ. કરો, કરો કરે, પોતે મિથ્યાત્વને સેવે અને બીજાને મિથ્યાત્વ સેવરાવે. કહો, સમજાણું ?

હું ગરીબ, હું રાજા. એવું બધું નાખ્યું ને ? એટલું બધું ક્યાંથી નાખે. એક દાખલો આપ્યો. હું રાજા છું. મારે ઘરે એક વર્ષની લાખની તો પેદાશ છે. એટલો અમારે ગરાસ છે. લાખ તો અત્યારે બહુ કામ ન આવે. કેમ ? (આ ભાઈના) દીકરા જેવાને તો લાખ-બાખનો ગણતરો શો અત્યારે ? પણ પાંચ લાખ, દસ લાખની અમારી પેદાશ છે, અમારે આમ છે, અમારે બધી સગવડતા (છે), અમારા પુણ્ય હમણા બહુ ફર્યા છે. પુણ્ય કે દિ' તારા હતા ? એ તો રજકણ હતા, ધૂળ. અને ધૂળને (નિમિત્તે) મળેલી સામગ્રી ધૂળ છે. એ મારા અને અમે રાજા (છીએ), કહે છે કે, એ જીવને ભૂલ્યો. જે ચીજ સંગે આવી એને મારી માનીને અસંગી ચીજને ભૂલ્યો. કહો, સમજાણું કાંઈ ? દુઃખી, ગરીબ, રાજા.

‘મારા રૂપિયા...’ લ્યો ! ‘મેરે ધન...’ મારા રૂપિયા, મારા રૂપિયા, મારા રૂપિયા. હું ? એક સાધુ હતો. ત્યાગી થઈ ગયો. રૂપિયા કો’ક લઈ ગયું હશે. એને નામે સંથારો કર્યો. મરી ગયો. આવા ને આવા મૂઢ. બહાર નીકળ્યો ત્યારે બીજી રીતે નીકળ્યો હતો પછી છોડ્યું. મમતા (તો) હતી, આ મારા પૈસા. કો’ક ખાય ગયું હશે. કારણ કે ઘરે તો કાંઈ રખાય નહિ ને ? જ્યાં રાખ્યા હોય ઈ ખાય ગયો. પછી સંથારો કર્યો. ન આવે ત્યાં સુધી ખાઉં નહિ. મરી ગયો. ત્યાં ક્યાં ઓલા પાસે હતા તે આપે. સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, ‘મારા રૂપિયા-પૈસા...’ આટલા સંગ્રહી રાખ્યા છે, ગુપ્ત રાખ્યા છે.

બાયડીને ખબર નથી ને છોકરાને ખબર નથી એટલા રાખ્યા છે. મરણમૂડી રાખી છે અંદર. મૂઢ ! પૈસાના રજકણ છે તો જડ માટી છે. મારા પૈસા, મારા રૂપિયા એ માનનારો મૂઢ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ છે. એને આત્માની શ્રદ્ધાની ખબર નથી. આ તો ભારે આકરું પડે, હોં ! ત્યારે (શું) અમારે બાવા થઈ જવું ? પણ બાવો જ છો, સાંભળને ! કે દિ' રજકણ તારો છે ? એક રજકણ પણ તારો નથી અને એને મારો માન (તો) મહામિથ્યાદૃષ્ટિ દુઃખના ભાવને કરે અને દુઃખના ભાવમાં પરિભ્રમણ કરશે.

‘(ગૃહ)...’ અમારે ઘર છે, ઘર. મહિને પાંચ હજારનું ભાડું અમારે સહેજે આવે. એટલા મકાનો અમારે છે, આમ છે, તેમ છે. વાતું કરે તો મીઠાશથી કરે. અમારે આટલું છે. અમારે ઘર છે, અમારે ઘર છે. એલા ! તારું ઘર તો અહીં રહ્યું, ત્યાં ક્યાં ઘર હતું તારું ? જડનાં ઘર તારા ? બંગલા આટલા કર્યા છે. આને તો મોટા ત્રણ બંગલા છે. એક બંગલામાં રહે અને બે બંગલા ભાડે આપે. બધા એમાં વારાફરતી આવવા જોઈએ ને ! કહો, સમજાણું આમાં ? ગરીબ માણસને ગરીબ લ્યોને એક ઝુંપડી હોય. એ શણગારે. છોકરો પરણે ત્યારે એને જરી આમ શણગારે. માથે કપડાનું શું કહેવાય છે આ ? તોરણ ! અર...ર...! મૂઢ ! આ જીવ ભગવાનઆત્મા તો જાણનાર-દેખનાર છે. જાણવા-દેખવાના સ્વભાવથી ભરેલો અને જાણવા-દેખવાની પરિણતિવાળું તત્ત્વ છે. એને આવા ઘર મારા (માનનારો) મિથ્યાદૃષ્ટિ છે, (એમ) કહે છે.

‘(ગોધન) ગાય, ભેંસ...’ લ્યો ! સમજાણું ? ગોધનનું (ચિત્ર) કર્યું છે ને ? નથી ? એમાં નહિ હોય. ગોધન છે. ગોધન-ગાય ને ભેંસ આદિ. એટલો શબ્દાર્થ છે. ગાય, બૈલ આદિ. નીચે શબ્દાર્થ છે. ગાય, ભેંસ, બકરા, ઊંટ, હાથી, પોપટ, પારેવા.

મુમુક્ષુ :- આમાં ક્યાંય મોટર નથી.

ઉત્તર :- એ મોટર એમાં આવી જાય. આટલી તો અમારે મોટરું છે. લાખ-લાખ રૂપિયાની મોટર આવે છે કે નહિ ? એ..ઇ...! શું નામ એનું આવડે છે ? શેરોલેટ ! શેરોલેટ એટલે શું ? કોણ જાણે ? એમાં એકેય અક્ષર પણ આપણો ગુજરાતીનો નહિ. લાખ રૂપિયાની મોટર. અમારે ચાર મોટરું લાખની છે અને ચાલીસ-ચાલીસ હજારની છે ને આ ધૂળ છે. અમારે છે, અમારે છે. મરી ગયો, પણ તારું કે દિ' (હતું) ? એક રજકણ પણ નથી. જીવમાં પરવસ્તુને પોતાની માનવી એ જ મહા

મિથ્યાદર્શન અને મિથ્યાજ્ઞાન છે. આ વાત જીવને કઠણ પડે. એમાં અત્યારનો હો..હા ને હરિફાઈનો કાળ. આમ રળવું ને આમ ખાવું ને આમ પીવું ને આમ કરવું. ધૂળમાંય કરી શકતો નથી, સાંભળને !

મુમુક્ષુ :- ખાવું કે ન ખાવું ?

ઉત્તર :- કોણ ખાઈ શકે છે ? ધૂળ છે, ઇ તો જડ છે. એના રજકણો આવે ને જાય. આત્માને રાગ થાય. એ જડની ક્રિયા આત્મા કરી શકે નહિ. ખાવા-પીવાની (ક્રિયા) કોઈ દિ' કરી શકતો નથી. ઇ બધા છે ઉપરી. કહો, સમજાણું ?

‘(પ્રભાવ) મોટાઈ...’ અમારી. સંઘના શેઠ છીએ, સંઘના અગ્રેસર છીએ, સંઘમાં અમારા નામ પહેલા (હોય). સંઘવી તરીકે, શેઠાઈ તરીકે, પ્રમુખ તરીકે, મંત્રી તરીકે. શું નામ હશે ? સેનાપતિ તરીકે, દીવાન તરીકે. દીવાનસાહેબના ઘરના અમે છીએ. આ અમારી મોટાઈ. ભગવાન ! એનાથી તું મોટાઈ માન એ તો મિથ્યાત્વ છે, ભાઈ ! આત્માની મોટપ તો અંદર જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવથી મોટપ છે. પરવસ્તુથી મોટપ માને એ મિથ્યાદૃષ્ટિના લક્ષણ છે. સમજાણું ? જુઓ ! ‘દૌલતરામજી’એ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ વાત કેટલી સ્પષ્ટ કરી છે !

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- આ રહી ને, અંદર લખ્યું છે, આ શું કહે છે ? ‘મैं सुખी दुःखी मैं रंक राव, मेर धन गृह गोधन प्रभाव;...’ છે કે નહિ ? પડ્યું છે કે નહિ એમાં ? આઠ દીકરાનો બાપ છું, બાર દીકરાનો (બાપ છું), અમે બાર ભાઈઓ છીએ, ફલાણા છીએ, આટલા પૈસા અમારે છે, ધૂળ છે. અભિમાન.. પરવસ્તુના અભિમાન કરી ચૈતન્યને ભૂલી ગયો. ભગવાનઆત્મા તો ઇ વસ્તુનો જાણનાર-દેખનાર છે એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. સમજાય છે ? પોતે પોતાનો જાણનાર-દેખનાર એવું ચૈતન્ય સ્વરૂપ એને ભૂલીને પરને પોતાના માને એ અસત્ય, મિથ્યાદૃષ્ટિના લક્ષણ (છે). મૂઠ જીવ ચાર ગતિમાં આ રીતે રખડી રહ્યો છે.

‘મારાં સંતાન...’ બોલે તો અંદરથી આમ (બોલે કે), મહારાજ ! મારો દીકરો છે. દસ હજારનો પગાર છે. એલ.એલ.બી.માં કેટલા વર્ષથી પાસ થયેલો અને બહુ

મગજ, બહુ મગજ. એક જણો તો કહે, આ મારી દીકરી આમ ભણી છે. પણ હવે શું તારે મલાવો કેટલો કરવો છે ? ઇ આ ભાઈના મિત્ર હતા. ઘણા વર્ષની પણ હતી ને ? આ મારી દીકરી, આ મારી દીકરી આટલું ભણી છે. પણ અમારે પાસે કેટલી વાત તમારે કરવી છે ? દીકરી પણ તારી નથી અને ભણી એમાં તારે શું પણ ? અને ભણી એ મૂઢનું, અજ્ઞાનનું ભણતર છે બધું. સંસારના ભણતર બધા અજ્ઞાનના, મૂઢપણના ભણતર છે. સમજાણું કાંઈ ? આ તો બધાનું પોકળ ખોલી નાખે છે, હોં !

મુમુક્ષુ :- એ ખોલવા જેવું છે.

ઉત્તર :- એવું છે. હેં ? ભાઈ ! અમારા સંતાન. ભઈ લ્યો ! સારો દીકરો થાય તો માણસને પોરસ તો ચડે ને ! હેં ?

મુમુક્ષુ :- ... મીઠાશ ..

ઉત્તર :- મીઠાશ જુદી હોય. બાયડી બેઠી હોય તો વાતું કરે, આ અમારે આમ છે. અમારે માસીનો દીકરો છે ને બહુ પૈસાવાળો છે. અહીં ભલે પાઈ ન દેતો હોય પણ અંદર પોરાવે એને. અમારે સાળાની વહુ છે ઇ ગામની મોટી આવી છે. પણ તારે શું ? હેં ? અમારા સાળાની વહુ. ઓ..હો..હો....!

મુમુક્ષુ :- કેફ ચડી ગયો છે.

ઉત્તર :- કેફ ચડી ગયો છે. જુઓ ! અમારી નાતની, જાતની સ્ત્રી આવી મોટી ! તું પણ કોણ ? તું સ્ત્રી નથી અને સ્ત્રીના શરીર છે એ તો એનો આકાર છે. શરીરનો આકાર સ્ત્રી છે, આત્મા સ્ત્રી છે ? ભગવાનઆત્મા સ્ત્રી નથી, પુરુષ નથી, દેહ નથી, વાણી નથી, કર્મ નથી. આહા..હા...! ભારે વાત, ભાઈ !

‘મારાં સંતાન,...’ મારા સંતાન. સમજ્યા ને ? દીકરા, દીકરીઓ. ‘મારી સ્ત્રી...’ બીજા ઘરમાં ભલે હશે બીજાની બાયું પણ મારી બૈરી જુદી જાતની, ખાનદાનનું ... ખાનદાનનું ... શું છે પણ ? તારી સેવા બહુ કરે છે માટે ? કોની સેવા કરે છે ? ધૂળની, શરીરની ? સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...! આ બધું ઉઘાડું કર્યું હશે, ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- સાચું છે.

ઉત્તર :- સાચું છે ? લ્યો, વળી શેઠિયાઓ સાચું કહે છે.

‘મારી સ્ત્રી,...’ આહા...હા...! અરે...! બાપા ! તારે સ્ત્રી કેવી ? ભાઈ ! તારી હોય તો તારાથી જુદી રહે નહિ. કાં એને મૂકીને જા અને કાં ઇ તને મૂકીને જાય. હું ? ક્યાં ચીજો તારી હતી ? ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનાનંદ સંપદાથી ભરેલો એને પોતાનો ન માનતા આવી ચીજને (પોતાની) માને એ ચૈતન્યને ભૂલી ગયો છે. એના ચૈતન્યની શ્રદ્ધા એને નથી. આમ આત્મા આત્મા માને એમ નહિ. અમે આત્મા (બોલે) એમ નહિ. આત્મા જ્ઞાનાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિનો સ્વભાવ છે અને આ બધી ચીજો મારી નથી, હું મારામાં છે એ મારો આનંદ અને જ્ઞાન સ્વભાવ મારો છે. એમ માને એને આત્મા (છે). આમ બધું માને પરનું પોતાનું માને અને વળી હું આત્મા માને, એમ હોઈ શકે નહિ. સમજાણું ?

‘હું બળવાન,...’ જુઓને ! શરીરમાં બળવાન હોય ને ? ત્રણ-ત્રણ, ચાર-ચાર લાડવા ચડાવતો હોય. એકદમ પચાવી દઉં, એમ કહે. સમજાણું ? એક જણો પાંચ-છ જણાનો દૂધપાક કરેલો ઇ ખાઈ ગયો. ભાઈ ! પાછો એને પોરો.. સમજ્યા ને ? એક હતા, ગામમાં એક હતો. તમારે હતો ? એ..ઇ...! ખબર છે ? બધી ખબર છે. નામ તો બધાના સાંભળ્યા હોય ને ! પાંચ જણાનું કરેલું ખલાસ ! પાછળ રોટલી નહિ, દૂધપાક નહિ. એલા પણ.. મને શું કરવા પહેલા ખાવા બેસાડ્યો ? આહા...હા...! એવા બધા. અને પાછા (એમ કહે અમે) બે સામાયિક કરીએ ને પોસા કરીએ. પણ શેના સામાયિક તારે આવ્યા ? હજી આત્મા કોણ છે ? પરના અભિમાન ટળ્યા નથી, પરથી જુદાનું ભાન નથી, સામાયિક આવી ક્યાંથી ?

મુમુક્ષુ :- સામાયિક.

ઉત્તર :- સામાયિક કહેવી કોને ? આત્મા જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છે એમાં રાગ પણ મારો નથી, દેહ પણ મારો નથી, કોઈ જડની ક્રિયા મારી નથી. એમ સ્વરૂપને શ્રદ્ધી, અનુભવ કરીને એમાં ઠરે, આનંદમાં ઠરે તેને સામાયિક કહીએ. સામાયિક શું આખું (બંધ) કરીને બે ઘડી બેસી ગયા (એટલે) એને સામાયિક થઈ ગઈ ? (ઇ તો) મિથ્યાદષ્ટિની સામાયિક છે.

‘હું બળવાન,...’ એક ઘબ્બો મારું તો લોહી કાઢી નાખું, એમ કેટલાક બોલે છે ને ? એક મારું ને આમ બરાબર... પણ તું કોણ તે માર ? આ તો જડ છે, માટી છે. ભાઈ ! એક મારું ને લોહી ઓકાવી દઉં, લોહી ઓકાવી દઉં. માળાને અભિમાન પણ (કેટલા) ! એક છોકરો હતો અમારે, હોં ! ‘પાલેજ’માં જોડે દુકાન હતી. છોકરો અમને બેને ઉપાડે, માળો ! અઢાર વર્ષનો હતો પણ અમે બાર-બાર, ચૌદ વર્ષના બેયને આમ હાથે ઉપાડે અને ઊંચો કરીને ફેરવે આમ, હોં માળો એવો ! અને જ્યારે મરવા પડ્યો.. હાય...! નજરે જોયું છે મેં. દુકાનની જોડે રહેતો. ‘પેટલાદ’નો હતો. દુકાનની જોડે તમાકૂની દુકાન હતી. એક જુવાન બે જણાને ઉપાડે, હોં ! આમ હાથથી ઊંચા કરે અને ફેરવે. એ માંદો પડ્યો. પરણ્યો અને પછી માંદો પડ્યો, મરવાની તૈયારી. હું જોવા ગયો હતો. કેમ છે ? બોલવાની શક્તિ નહિ. મરવાની તૈયારી. રાત્રે મરી ગયો. પછી ... બોલી ગયો હતો. ત્યાં છે ને ‘પાલેજ’ ? એક ગામ છે, કેવું ? નદીને કાંઠે, ત્યાં લઈ ગયા. આહા..હા...! એને જોયો. એકવાર રાત્રે છોકરાને ઉપાડનાર અને આ પાછો ઉપાડ્યો. બાપા ! એ શરીર તારા નથી, એ શરીરનું બળવાનપણું તારું નથી.

‘(દીન)...’ અમે નિર્બળ છીએ, બાપુ ! માખી ઉડાડવાની તાકાત અમને નથી. પણ એ નબળાઈ તો જડની છે, એમાં તારી ક્યાં આવી ? આહા..હા...! સમજાણું ? ‘(બેરૂપ) કુરૂપ...’ કુરૂપ. નાની ઉંમરથી આ શીતળા નીકળેલા ને તે આ બધા ઘંટા, બે-ઘંટા જેવું મારું રૂપ થઈ ગયું. મારું રૂપ, એમ બોલે. પણ એ તો જડનું છે, તારું ક્યાંથી આવી ગયું ? શરમાય. કેટલાકની આંખ જરી ફૂટી હોય તો ચશ્મો-બશ્મો આડો રાખે. બાયડી હોય તો વળી જરી લૂગડું આડું રાખે. ઓલી સૂતી હોય તો ન દેખાય (એટલે) લૂગડું સરખું રાખે. એમાં જડને લઈને તારે છે શું પણ ? આહા..હા...! બાપુ ! ધર્મદષ્ટિ તો આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, ભાઈ ! એ જ્ઞાનસ્વરૂપમાં શ્રદ્ધા કરે એને જ્ઞાન અને શાંતિના પરિણામ પ્રગટે. એને આવી મિથ્યાશ્રદ્ધા હોય નહિ અને આવી મિથ્યાશ્રદ્ધા હોય એને શાંતિ અને સમ્યગ્દર્શન હોય નહિ. કેમ, ભાઈ ? આવી શ્રદ્ધા રાખીને સામાયિક, પોસા કરે તો ? થાય નહિ ? આમ બેસે. શેનો થાય સામાયિક, પોસો ? મિથ્યાદષ્ટિની વિષમદષ્ટિ અને વિષમજ્ઞાન થાય.

બેરૂપ છું, કુરૂપ છું. ‘(સુભગ) સુંદર,...’ સુંદર છું. જુઓ તો એક એક અવયવ આમ જુઓ, કોઈની સાથે મેળવો. નાક જુઓ તો ગરુડના ઓલા જેવું, કાન જુઓ તો કુંડળ જેવા, આંખ જુઓ તો હરણની આંખું જેવી, મોઢું જુઓ તો આમ જાણે.. લાલ શું કહેવાય છે ઇ ? અરીઠા ને... એવા નામ આવે છે. શાસ્ત્રમાં વખાણે. ટીંડોરા ને લાલ નથી આવતા મોટા ? એવું લાલ, હોઠ એવા લાલ. કુદરતી. કુદરતી હોં ! નાગરવેલ પાન ખાય ને લાલ લાલ રાખે એમ નહિ. અને અત્યારે આ બાયડું બાયડું આમ જરી લાલ ચોપડે. ઇ વળી નહિ. અને આ છોકરાઓ રાત્રે ધોળું ચોપડે. એને લાલી એવું આવે છે. હેં ? બધું સાંભળ્યું છે ને. બધું જોયું છે, સાંભળ્યું છે. લોકો વાતું કરે ઇ સાંભળીએ કે આ ચોપડયું લાગે છે. પણ આવો લાલ ક્યાંથી આ ? શરીર સાધારણ છે ને લાલ કેમ ? લાલ ચોપડયું છે. આહા..હા...! મડદાંને શણગાર કરીને (માને) મને શણગાર થયા. મડદાંને શણગાર કરીને મને શણગાર કર્યા (માને છે). મૂઢ છો, કહે છે. તને આત્માનું ભાન નથી. આહા..હા...!

‘(મૂરખ)...’ છું. લ્યો ! એકડોય આવડતો નથી, બાપા ! મૂર્ખ બહુ. પણ તું મૂરખ નથી, બાપુ ! તું તો જ્ઞાનાનંદ, કેવળીને પ્રગટ કર એવો (તું છો). મૂરખ-બૂરખ પર્યાયમાં જાણું છું એમાં મૂરખ માન એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહા..હા...! એક સમયના જ્ઞાનમાં કમી હોય તો શું છે ? વસ્તુ ભગવાનઆત્મા છે. એવા એક સમયની પર્યાયને મૂર્ખપણે માને એ આત્માને માનતો નથી, આત્માને જાણતો નથી, એને આત્માની શ્રદ્ધા નથી.

એમ ‘ચતુર છું.’ ગામના બધા અમારે ત્યાં પૂછવા, સલાહ લેવા આવે. સમજાણું કાંઈ ? ગામ ખબરીયા અમે છીએ. ઠીક ! જેટલા ગામના માણસ હોય ઇ બધા અમને પૂછવા આવે. ભાઈ ! ગામમાં ... ઇ હોશિયાર માણસ કહેવાતા હશે કે નહિ ? ‘કરાંચી’ રહેતા હતા. બધા પૂછવા આવે. ભાઈ ! ડાહ્યા માણસને પૂછવા આવે બધા, લ્યો ! સગપણ કરવું હોય, છોડીનું કરવું, ફલાણું પૂછવું. પૂછવા આવે, ભાઈ ! આનું તમે શું કહો છો ? ઇ બધા ચતુર કહેવાય. કહે છે, અમે ચતુર છીએ એમ માનનારા મૂઢ જીવ છે, એમ અહીં તો કહે છે.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- આ તો બધા જોયા હોય કે નહિ ? આખી દુનિયા (જોઈ છે). કેટલા

વર્ષથી, અહીં (સંવત) ૧૯૫૩થી તો જોઈએ છીએ અને દુકાને પણ જોતા હતા. દુકાને પણ ઘણું બધું જોતા. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા....!

‘પ્રવીન’ છીએ. કોઈ વાત પરને લગતી અમારી. ભઈ ! એમ કેટલાક કહે.

મુમુક્ષુ :- આ બધામાં હોશિયાર છે.

ઉત્તર :- હા, બધામાં હોશિયાર. એક માણસ કહેતો હતો. ગાયો જોવી હોય તો આટલા ... આ, ભેંસને જોવું હોય તો આ, સ્ત્રીને જોવું હોય તો આ, આદમીને જોવું હોય તો આ, મકાનને જોવું હોય તો આ. એની બધી પરીક્ષા હોય છે. બધી બધાને લગતી. સોનાની વીંટી આવી હોય, ઢીંકણું આવું હોય, વર્ણ આવું હોય, દાગીનો આવો હોય, દાગીનામાં પોલું આવું હોય. એકેએક બધાને લગતી. ધૂળમાંય હોશિયાર નથી, કહે છે. મફતનો.. આત્માના ભાન વિના આવી ચતુરાઈને પોતાની માનવી મૂઢ જીવ છે, કહે છે. આહા..હા....! ભાઈ ! બરાબર હશે આ ? તમે ત્યાં હોશિયારી નહિ કરી હોય ?

મુમુક્ષુ :- બધું ઉઘાડું...

ઉત્તર :- શું કહે છે ? ઉઘાડું કરો છો .. વાત સાચી. જુઓને પણ આણે ‘દૈવતરામે’ લખ્યું છે, જુઓ ! શાસ્ત્રનો સાર કરીને (લખ્યું છે). એ અજીવને જ પોતાનું માને છે. એ બધી મૂર્ખાઈ અજીવતા છે, આત્માનો ક્યાં એ સ્વભાવ છે ? અને ચતુર (હોય), બહારનો જ્ઞાનાવરણીયનો કંઈ ઉઘાડ હોય, લૌકિક કળા ને આવડત હોય, ડહાપણ હોય, પાંચ પૂછવા બેઠા જ હોય, પાંચ-પચીસ એને ઘરે પૂછવા (બેઠા હોય) અને સગપણ-બગપણ કરવામાં હોશિયાર હોય તો એને હંમેશાં લાપસી મળે. કો’કના સગપણ કરે ને ! કેટલાક એવા હોશિયાર હોય. ઇ પડે ત્યાં ફટ સગપણ થઈ જાય, બીજો પડે તો સગપણ થાય નહિ. આવા ને આવા. કેટલાય આવા બધા જોયા છે, હોં ! આહા..હા....! આ બધા એકલી લાપસી ખાવાના બધા કામી છે. માને એવું કે અમે જ્યાં પડીએ ત્યાં બધું સરખું થઈ જાય. કહે છે કે, અમે ચતુર (એમ માનવું) એ જીવની મોટી ભૂલ છે. આહા..હા....! ભાઈ !

ભાવાર્થ :- ‘જીવ તો ત્રિકાળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે...’ ભાવાર્થ છે ને ? ત્રિકાળ ભગવાન

ચૈતન્યજ્યોત છે. જ્ઞાન જેની ચાલ, જ્ઞાન જેનો સ્વભાવ, જ્ઞાન જેનું રૂપ, જ્ઞાન જેની સંપદા, જ્ઞાન જેનો ભાવ એવો આત્મા છે. એનાથી અતિરેક કરીને પરવસ્તુને, કોઈપણ ક્રિયાને પોતાની માનવી એ જીવની ભૂલની મોટી મિથ્યાદર્શન શ્રદ્ધા છે. મિથ્યાદર્શન જ્યાં સુધી હોય (ત્યાં સુધી) કોઈ જાતનો ધર્મ-બર્મ, કોઈ ત્યાગ-વૈરાગ્ય એને સાચો હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ ? ભાઈ ! આ હેડમાસ્તર બધા હોશિયાર કહેવાય કે નહિ ? બધાને હાથમાં રાખે. ઓલા કેટલાય એવા રાખે. આહા..હા...! અભિમાન (કરે). એને શરીર-બરીર ઠીક (એટલે એમ માને કે) ધણીને દબાવવા ને ધણીને વશ રાખવા ઇ તો આપણી કળા છે. ઓ..હો...! હું ?

મુમુક્ષુ :- છાપામાં આવ્યું હતું.

ઉત્તર :- આવ્યું હશે. પણ આ તો મેં અમારે ત્યાં નજરે જોયું હતું. ‘ગારિયાધાર’ની વાત છે. આ તો ઘણા વર્ષની વાત, હોં ! ૫૫-૬૦ વર્ષ પહેલાની વાત છે. જોડે એક લોટિયા રહેતા, લોટિયા. ઓલા લોટિયા રહેતા, ભાઈ ! ઇ સામે રહેતા ને ? એની દુકાન બહાર બજારમાં હતી. મારી ઉંમર નાની તે દિ’, શરીર બહુ સુંદર અને બધા વાતો એવી કરે કે આમ ઓ..હો...! શું કરે છે કીધું આ ? બાયડ્યું નવરી થઈને એવી માંડે.. ગપોગપ ! અને માને કે અમે ધર્મી છીએ, અમે ધર્મ કરીએ છીએ. સામાયિક કરીએ છીએ, પોસા કરીએ છીએ, પડિકમણા કરીએ છીએ. બહુ સારી વાત છે. ધર્મનું ભાન ન મળે કે આત્મા તે જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છે એની ખબર વિના એ અજ્ઞાની જીવ તે ત્રિકાળ સ્વરૂપ છે તેને પોતાને જાણતો નથી.

‘જે શરીર તે જ હું છું, શરીરના કાર્ય હું કરી શકું છું, શરીર સ્વસ્થ હોય તો મને લાભ થાય,...’ નિરોગતા હોય તો ધર્મ કરી શકાય, એમ માનનાર મૂઢ જીવ છે. બધું પોકળ આવે છે આમાં. જુઓ ! ‘બાહ્ય અનુકૂળ સંયોગથી હું સુખી...’ બાદશાહી છે, હમણા બધી સરખાઈ છે. છોકરાઓની સરખાઈ, છોડ્યુંની સરખાઈ, જમાઈ મળે તો એવા, મકાન લેવા જઈએ તો પચીસ હજારમાં લેવા જઈએ તો પચાસ હજારમાં મળી જાય છે. બધી રીતે કોણ જાણે.. અવળા નાખીએ તો સવળા પડે છે. ભાઈ ! ઇ થાય છે એ તો પુણ્યને લઈને થાય, એમાં તારે લઈને શું છે ? તું ક્યાં ત્યાં ગરી ગયો તો સરખાઈ કરે ? (એમ) ‘હું સુખી...’

‘પ્રતિકૂળ સંયોગથી હું દુઃખી,...’ કહો, સમજાણું ? મૂઢ છે, કહે છે. મિથ્યાદષ્ટિ પાપી છે. પાપને કરે છે, દુઃખને કરે છે, દુઃખને ભોગવે છે, ભવિષ્યના દુઃખના પરિભ્રમણના ભાવને ઉત્પન્ન કરે છે. સમજાણું કાંઈ ? ‘હું નિર્ધન, હું ધનવાન, હું બળવાન, હું નિર્બળ, હું મનુષ્ય, હું કુરૂપ,...’ મનુષ્ય કેવો ? ઇ તો જડ છે. ‘હું કુરૂપ, હું સુંદર-એમ માને છે, શરીર આશ્રિત ઉપદેશ...’ લ્યો ! ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં નાખ્યું. શરીર આશ્રિત ઉપદેશ થાય એ આત્મા ઉપદેશ કરે છે એમ માને. એ તો વાણી જડની ક્રિયા છે, આત્મા ઉપદેશ કરી શકે ? આત્મામાં શબ્દ છે તે કરી શકે ? ઘણાય માને છે. અત્યારે સંપ્રદાયના કેટલાક સાધુ (કહે છે કે), આપણે ઉપદેશ કરીએ તો ધર્મ પમાડીએ. આપણે ઓલું ન કરવું, આને જીવાડવું એમ ન કરવું. ઉપદેશ દેવો કે, ભઈ ! કોઈને મારવા નહિ, કોઈને આમ કરવું નહિ. એવો ઉપદેશ દઈએ તો ધર્મ થાય. ઉપદેશ તો જડની ભાષા છે. આહા..હા...! એ શરીરની ક્રિયા ઉપદેશ, એને પોતાની માને ને મેં ઉપદેશ આપ્યો માટે મને લાભ થાય અને આ ઉપદેશથી જગત ધર્મ પામે અને એનાથી મને લાભ થાય. મૂઢ જીવ છે, મિથ્યાદષ્ટિ જીવને જાણતો નથી. સમજાણું કાંઈ ?

‘ઉપવાસાદિ ક્રિયા...’ એ શરીરમાં રોટલા ન ખાધા ત્યાં ઉપવાસ થયો ત્યાં મને ધર્મ થયો, એમ માને. રોટલા એ તો એટલા જડ નહોતા આવવાના. શરીરમાં ન પડ્યા એમાં તને ધર્મ ક્યાંથી થઈ ગયો ? સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! હેં ? વસમું લાગે છે ?

મુમુક્ષુ :- છોકરાઓ તો ..

ઉત્તર :- આ બધું કોને માટે છે ? છોકરાઓ નાના હોય ઇ આમ બડકમદારી કરે કે, હું આમ કરી શકું, હું આમ કરી શકું, હું ઉલાળી શકું, દડો આમ કરી શકું, ફલાણું આમ કરી શકું, એક હાથ મારું તો આમ દડો કરી શકું. એ પણ મૂઢ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? ઇ લાત મારવી જોઈએ. મારો પગ વાગે તો દડો આમ ઊડે. આહા..હા...! પગનું ઠેબું મારીએ, આખો પગ ન મારીએ, કહે. જાય ઉલ્લે...! ઓ..હો..હો...! પગ ક્યાં તારો હતો તે તું ઠેબું માર ? સાંભળને ! સમજાણું કાંઈ ? શું કીધું ?

એ ‘ઉપવાસાદિ...’ એટલે શરીરમાં કંઈ આહાર થોડો આવ્યો, લીધો, ઉણોદરી કરી, સમજાય છે ? રાત્રે ... આમ મને પ્રાયશ્ચિત આપો, એ બધો ધર્મ છે એમ માને છે. એ ભાષા તો શરીરની ક્રિયા છે. એમાં રાગ કોઈ મંદ થયો હોય તો એ પુણ્ય છે અને એમાં ધર્મ માને છે. ‘પોતાપણું માને છે...’ એ ક્રિયા મારી છે. આકરી વાત છે. ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં ‘ટોડરમલજી’એ લખ્યું છે. સમજાણું ? કે, અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિ દ્રવ્યલિંગી સાધુ હતો એની ભૂલ શું રહી ગઈ ? પુરુષાર્થ તો એણે ઘણાઓ કર્યો હતો. એ શરીરની ક્રિયા ને અપવાસની જડની ક્રિયા (થાય) એને પોતાની માને છે. રાગ મંદ થાય ઇ શુભ છે, પણ દેહની ક્રિયામાં આહાર ન મળ્યો અને એને મારી ક્રિયા માને. એ તો જડની ક્રિયા થઈ. સમજાણું કાંઈ ? છે ને ઇ ? હૈં ? જુઓ ! આ એમાંથી છે, હોં ! ‘તેમ કર્મોદયજનિત શુભાશુભ કાર્યનો કર્તા તદ્દરૂપે પરિણમે તોપણ તેવા પ્રકારનું અંતરંગ શ્રદ્ધાન છે કે આ કાર્ય મારા ... પણ જો દેહાશ્રિત વ્રત, સંયમને પણ પોતાના માને,...’ દેહાશ્રિત. ‘ટોડરમલજી’, ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’(માં કહે છે). ‘દેહાશ્રિત વ્રત, સંયમને પણ...’ પોતાના દેહની ક્રિયા થાય. દયા પાળવાની થાય, દેહથી, હોં ! એને પોતાના માને કર્તા થાય તે મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ અજ્ઞાની છે એને આત્માની શ્રદ્ધાની ખબર નથી. આહા..હા...! આકરી વાત ભારે, ભાઈ ! જુઓ ! આ છે. ૩૪૪ પાને છે. આહા..હા...! કહો, સમજાણું કાંઈ ?

‘પોતાપણું માને છે એ વગેરે મિથ્યા અભિપ્રાય વડે...’ છે ને ? નીચે લખ્યું છે, હોં ! એણે આમાં લખ્યું છે, જૂની પ્રતમાંથી. ‘શરીર વગેરે જે પદાર્થ દેખવામાં આવે છે તે આત્માથી ત્રિકાળ જુદાં છે,...’ એ જૂની પ્રતમાં લખેલું છે. ‘તે પદાર્થોના ઠીક રહેવાથી કે બગડવાથી આત્માનું તો કાંઈ ઠીક થતું નથી તેમ જ બગડતું નથી. પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ એનાથી ઊલટું માને છે.’ આમાં લખ્યું છે, હોં ! એણે પોતે. જૂની પ્રત છે ને ? પહેલી હિન્દી (પ્રતમાં).

‘વગેરે મિથ્યા અભિપ્રાય વડે...’ વગેરે એટલે જેટલા બધા છે એમાં ક્યાંક ક્યાંક કોઈ રજકણમાં, કોઈ સ્કંધમાં, કોઈ પર્યાયમાં, કોઈ ખાવામાં કે પીવાની ક્રિયામાં કોઈ ઠેકાણે પણ પોતાપણે માને, મારાથી થાય એમ માને એવા ‘અભિપ્રાય વડે જે પોતાના પરિણામ નથી પણ બધાય પર પદાર્થના જ પરિણામ છે...’ સમજાણું ? એ પરપદાર્થની

અવસ્થાને આત્માની માને, આત્માની સત્તાથી થાય એમ માને, ‘તેને આત્માના પરિણામ માને છે તે જીવતત્ત્વની (મોટી) ભૂલ છે.’ મિથ્યાદષ્ટિની મોટી ભૂલ (છે), એ જીવતત્ત્વને જાણતો નથી. કહો, સમજાણું આ ? આ તો સમજાય એવી વાત છે હવે. આહા..હા...! એટલીયે ખબર ન મળે. જૈનમાં જન્મ્યો હોય તો એમ ને એમ ઊંધો ને ઊંધો ચાલ્યો જાય છે.

એ જીવતત્ત્વમાં પોતાનું જ્ઞાનાનંદ ત્રિકાળ સ્વરૂપ છે. એ તો જાણવા-દેખવાની જ ક્રિયાનો કરનાર છે. એ શરીરાદિની ક્રિયા કે રાગાદિની ક્રિયા એની નથી. એનો કરનાર સ્વભાવ ન હોઈ શકે. એવું જેને ભાન નથી એ મિથ્યાદષ્ટિ જીવની મોટી ભૂલ કરે છે.

હવે પાંચમીમાં ‘અજીવ અને આસ્રવ તત્ત્વનું વિપરીત શ્રદ્ધાન’ બતાવશે. અજીવ, અજીવ. અજીવની ભૂલ. આ જીવની ભૂલ કીધી, હવે અજીવની ભૂલ (કહે છે). શરીર ઊપજે એટલે હું ઉપજ્યો. એમાં દાખલો આપ્યો છે, હોં ! અને મરી ગયો, જુઓ ! મડદું, ઠાઠડી કાઢી. જુઓ ! બેય આપ્યું છે. છે ને ? જુઓ આ ! મોદું ને ... શરીર ઉપજ્યું તો હું ઉપજ્યો. શરીર મરી ગયું તો હું મરી ગયો. એમ (જે) માને છે એ અજીવની (ભૂલ છે). અને આસ્રવની (ભૂલ એટલે) પુણ્ય-પાપના ભાવ દુઃખરૂપ છે, શુભાશુભ ભાવ દુઃખરૂપ છે એને સેવીને સુખરૂપ માને છે તે આસ્રવતત્ત્વની ભૂલ મિથ્યાદષ્ટિની છે. એની વિશેષ વ્યાખ્યા કરશે. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)

